תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · מפרשים · בעל המאור

המאור הגדול על סנהדרין

רבנו זרחיה הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

המאור הגדול על סנהדרין

רבנו זרחיה הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/המאור-הגדול-על-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ג. 4
דף ה. 4
דף ו. 5
דף ז. 8
דף ט. 10
דף י. 11
דף יא. 12
דף יב. 13
דף יג. 15
דף טו. 15
דף טז. 17
דף יז. 17
דף יז. 17
דף יט. 19
דף כ. 23

דף ג.

[דף י"ג ע"ב] וליעבריה לאדר איכא דקשיא ליה מאי שנא דמקשי האי קושיא לאחרים לר' יהודה ולר' יוסי איכא לאקשויי הכי וליעבריה לאדר או לאלול ונראה פירוק קושיא זו מפירושי רבינו שלמה ז"ל דהיינו טעמא דלא מקשינן לר' יהודה ולר' יוסי כיון דטעמייהו משום תקופת תשרי אי מעברינן ליה לאדר או לאלול זימנין דמיקלע ר"ה באד"ו אבל השתא לאחרים הכי הוא דמקשינן כיון דמשום תקופת ניסן קא מעברי ליעבריה לאדר כדי שיהא אביב של ניסן בתקופה חדשה ואי נמי מיקלע פסח בבד"ו לא איכפת לן דהאי דלא עבדינן פסח בבד"ו משום תשרי דלא ליקלע באד"ו והכא אפשר דלעביד בקייטא חד ירחא חסר כי היכי דליהדר תשרי בדוכתיה למיקלע בב"ג ה"ז וזה הפירוק לא נ"ל שאין נראה מהמשנה ומן התלמוד שהיו דורות הראשונים בימי התנאים נשמרים מבד"ו פסח ומאד"ו ראש השנה ולא היתה תקנה זו עד דורות אחרונים כמו שמפורש בסוד העיבור ובמסכת סוכה בפרק החליל נראה שהיו נשמרים מראש השנה בערב שבת דלא ליקלע יומא דכפורי בחד בשבת ולדברי אחרים לא היו נשמרים כלל והרבה משניות נסתמו בענין הזה כאחרים אלא נראה בפירוק קושיא זו לר' יהודה וד' יוסי שהעיבור תלוי בתקופת תשרי כיון דכתיב וחג האסיף תקופת השנה תלה הכתוב את השנה בתקופת תשרי ולא את החדש לפיכך מעברין את השנה על אותה תקופה ולא את החדש ולפום הכי לא מקשי לתו וליעבריה לאדר או לאלול אבל לאחרים שהעיבור תלוי בתקופת ניסן דכתיב ביה שמור את חדש האביב תלה הכתוב את החדש באביב ולא את השנה משום הכי קא מקשי להו וליעבריה לאדר דמוטב לעשות עבור חדש באביב התלוי בחדש מלעשות עבור שנה שאין השנה תלויה בו:

והוי יודע הא דתנו דבנן על ג' סימנין מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה מדקא חשיב אביב ותקופה בתרתי אתקופת תשרי קיימינן והאי תנא סבירא ליה דרבי יהודה ורבי יוסי ודאחרים וסבירא ליה על שנים משלשה סימנין מעברין אי נמי סבירא ליה בתקופה בהד מינייהו מהני תנאי בניסן או בתשרי ומאי על האביב שיהא האביב עצמו נמצא בשתי ארצות ולא איירי בתקופת אביב וזה הוא הנכון:

דף ה:

[דף כו ע"ב] אמר רב נחמן החשוד על העריות כשר לעדות וכו' הרי"ף ז"ל פסק משמיה דחד רבוואתא כרב ששת וקא יהיב טעמא למילתיה משום דהלכתא כרב ששת באיסורי ול"נ דהאי דינא הוא ולגבי הלכתא דדינא איתמרא שמעתא וכרב נחמן קי"ל בדיני ועוד

דהא חזי' רבא ורבינא ורב פפא דבתראי אינון ושקלו וטרו אליבא דרב נחמן למימרא דהלכתא כוותיה מיהו מסתברא לי דה"מ חשוד בלבד שלא נודע בבירור שבא על הערוה דבבועל את הערוה אפי' רב נחמן מודה וליבא מאן דפליג דהא רע לשמים ורע לבריות הוא אבל חשוד שלא נתברר לנו בעדות בכי הא מכשר רב נחמן ורב ששת פליג אפי' בחשוד משום דקי"ל מלקין על לא טובה השמועה מר זוטרא מותיב לה ארויס' בצואריה ומקרי ליה אל בני והיינו דאמר רב ששת עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר מכיון שהוא חייב מלקות אם אתה מכשירו יאמרו בא על הערוה כשר ובגמ' ליכא התם יצרו תקפו ופירוש משובש היה אלא משתק הוא דשתיק ליה רב נחמן ולא חש לה ולא קבלה:

ומה שכתב הרי"ף בתשובותיו החשוד על העריות כגון שבא על אחת מן העריות שכיון שבא על אחת מהן חשוד הוא על כולן אין זה נכון בעיני דא"כ הוה ליה למימר בועל את הערוה כמו עד זומם ומומר ורועים וגבאים ומוכסים ושאר הפסולים שלא נקראו בשם חשוד:

דף ו:

[דף כה ע"ב] ת"ר חורגו לבדו ר' יוסי אומר גיסו כתב עלה הרי"ף פירושא דרבינו האיי גאון ז"ל כולה כדכתיבנא בהלכות והשיב עליו הרי"ף ואח"כ הוסיף והגיה על תשובתו וזהו שכתב מתחלה ועוד דכד מעיינית בדברי גאון זה משכחת להו דסתרן אהדדי דקאמר דבן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו שהוא גיסו של אביו וכולה כדכתיבנא בהלכות ואנן קשיא לן מאי דכתב הרב הזה בהלכותיו בתשובתו זו שלא מצינו בפי' של רבינו האיי גאון שאמר בלשון הזה דבן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו חש ליה לרבינו האיי גאון למימר הכי כי זה הלשון מעורבב ומשובש הוא ולא אמר אלא בו בעל אחות אמו פסול הוא לו שאף הוא לו בן בעל אחות אמו שזה בן בעל אחות אמו של זה וזה בן בעל אחות אמו של זה אבל היאך אפשר לומר דבן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו זה הלשון אין לו פי' ולא ענין לפי שהיה צריך לומר בן בעל אחות אמו פסול הוא לו או שיאמר הוא פסול לבעל אחות אמו ולבנו או שיאמר בן גיסו פסול הוא לו ולבנו ונראה כי מפני זה חזר בו הרי"ף ז"ל וצוה למחוק כל זה שכתב מן ועוד דכד מעיינת בדברי גאון ז"ל וכו' עד סיפא וצוה לכתוב במקומו ועוד האי דדייק ואמר אף כמו כן אילו נאמר בגיסו והוא ובנו וחתנו וכו' כמו שתמצאנו מוגה במקצת הלכות שלו ז"ל וסוף דבר אין טעם לא במה שכתב ולא במה שהגיה שהרי לפניך דבריו של רבינו האיי ז"ל נכונים וברורים אין בהם נפתל ועקש ולא בא רבינו האיי להכשיר אלא

חתן גיסו בלבד וכן נראה מתחלת דבריו שאמר ר' יוסי דסבר גיסו לבדו אבל בנו וחתנו לא מכשר בבעל בת אחות אשתו אלמא לאכשורי חתן גיסו בלחוד הוא דקאמר ולאו למלתא אחריתי אינון וזהו שפתח לו בתחלת דבריו אבל בן גיסו ודאי פסול הוא דהא בעל אחות אמו מח' אבות הוא והרי הוא לו בן גיסו וכ"כ רבינו שלמה בפירושו מורה ר' יוסי דבן גיסו פסול הוא לו משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבא דבן גיסו לא מיפסיל ונפקא מינה דחתן גיסו כשר להעיד לו וכדברי רבינו שלמה הם דבריו של רבינו האיי גאון ואין ביניהם שום מחלוקת אלא שנראה שיש ט"ס בסוף התשובה של רבינו האיי גאון המועתקת בהלכות והוא שכתוב שם ועכשיו שהיא לבדו למדנו שבנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו ובן בנו ובן חתנו וזה לשון מוטעה הוא היאך אפשר לומר למדנו שבנו כשר ובן בנו ובן חתנו פה קדוש יאמר דבר זה ונ"ל שמא כך היה כתוב בעיקר התשובה למדנו שחתנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו ובן בנו כדין חתנו כלומר שלא מיפסל בן גיסו מתורת גיסו שיש לו בנים וחתנים אלא מתורת בעל אחות אמו והוכיח תחלת התשובה על סופה שמעולם לא בא רבינו האיי ז"ל להכשיר אלא חתן גיסו ואפי' מאחות אשתו וראייתו שהביא מרברי ר' ירמיה ורב חסדא כמו שכתוב באותו פי' שפי' הגאון ז"ל ראיה גדולה וברורה היא ונלמד ממנה ואין לו לסמוך על הירושלמי בכגון זה שהוא סותר תלמוד ערוך שלנו ונראה לי כיון דלא איפשיטא בגמ' בהדיא אי הלכה כר' יוסי דמתני' דמכשיר בגיסו כיון דאינו דאוי ליורשו אי כר' יוסי דברייתא דפסיל בגיסו לכתחלה נקטינן לחומרא כר' יוסי דברייתא ובדיעבד בעדות האשה ובכל מקום שראוי להחמיר חוששין לדברי ר' יוסי דמתני' דמכשר בגיסו ובחורגו ובכל שאינו ראוי ליורשו כמו אחין מן האם וכל קרובי אחוה דמתני' בזמן שהם מן האם ולא מן האב:

ואם תשאל ותאמר מה ראה ר' יוסי לחלוק בגיסו לומר שיש לו בנים ואין לו חתנים אפי' מאחות אשתו משא"כ בכל הקרובים אי כח' אבות חשוב ליה ליהוו ליה בנים וליהוו ליה חתנים אי כחורגו חשוב ליה למיהוי לבדו לא ליהוו ליה לא בנים ולא חתנים תשובתך היינו טעמיה דר' יוסי דס"ל חד בעל כאשתו אמרי' ב' בעל כאשתו לא אמרי' דומיא דההיא דאמרי' ביבמות בפ' כיצד לענין שניות דמפלגינן בין היכא דמקרב לה בחד קדושין להיכא דמקרב לה בב' קדושין וכל חתניהן דתנן במתני' לבד מגיסו כולהו בחד קדושי מקרב להו הלכך בן גיסו פסול הוא לו דהא מקרב ליה בחד קדושי והיינו דתני בעל אחות אמו אבל חתן גיסו כיון דלא מקרב ליה אלא בתרי קדושי ומש"ה מכשר ליה ר' יוסי וא"ת א"ה גיסו גמי דהא בתרי קדושי מקרב ליה וכיון שכן אפי' הוא גופיה

ליתכשר יש לומר דכיון דבעל כאשתו מהאי קרא דדותך היא קא הויא ליה ילפינן מיניה כל דרמו ליה מה התם ערוה דחשבינן לה כאילו היא אחות אביו אף כל שבנקבה ערוה עשו בעלה כמוה ובזכר עשו את אשתו כמוהו והיינו תרתי לישני דסורא ודפומבדיתא חד לישנא בעל כאשתו שלא יעיד אדם בבעל חורגו וחדא לישנא אשה כבעלה שלא יעיד אדם באשת חורגו וכן מפורש בירושלמי בהלין תרין לישני דסורא ודפומבדיתא בעובדא דר' ירמיה דנפיק למזבן משכון לר' חייא רבא עבד בחד אתר אשכח ד' יוחנן יתיב ומקשי תנינן חורגו לבדו אשת חורגו מה היא בעל חורגתו מה הוא אשה כבעלה ובעל כאשתו מכאן למדנו ששתי לשונות הללו דסורא ודפומבדיתא לא נאמרו אלא לענין שלא יעיד אדם לא בבעל חורגו ולא באשת חורגו דאע"ג דבתרי קידושי מקרב לה כיון דבמקום ערוה קיימא שהרי בת אשתו ערוה היא לו אמרי' בה אשה כבעלה והויא לה אשת חורגו כאילו היא בת אשתו והוא דור שני לו והוה ליה ראשון בשני ופסול וה"ה לבעל חורגו וה"ה לגיסו כיון דקאי במקום ערוה שהרי אחות אשתו ערוה היא לו אמרי' בה בעל כאשתו אע"ג דמקרב לה בתרי קדושי אבל אינך דלא קיימי במקום ערוה אי מקרבי בחד קדושי כגון חתניהם דתנינן במתני' בשמונה אבות פסולין וה"ה שלא יעיד אדם בנשותיהן של הקרובים המנויים במשנתנו הן ובניהם דבחד קדושי מקרב להו ואי מקרבי בתרי קדושי כגון חתן גיסו כשרין דכיון דלא קאי במקום ערוה לא אמרי' בה בעל כאשתו דלא דמי למאי דגלי ביה קרא דודתך היא והיינו טעמיה דר' יוסי וא"ת כיון דמדודתך היא קא הויא דבעל כאשתו א"כ נפסליה אפי' לאחד מיתה דומיא דאשת אחי אביו שאסורה אפי' לאחר מיתת אחי אביו ההוא כבר פסקה ר"י הגלילי כדתניא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט וגו' וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו אלא זה שהיה קרוב ונתרחק. וראיתי בתשובת שאלה לרי"ף ז"ל כל בעלי קרובות כשרין להדדי דאי הוו פסולין הוה מדכר להו כי היכי דאידכר בגיסו ובחורגו ובודאי שזו התשובה נכונה אלא שיש לתמוה עליו ולהשיב בדבריו על דבריו כי לדבריו שהוא פוסל בחתן גיסו מאחות אשתו מאי שנא בעל אחות חמותו שלא יעיד לי שאני לו חתן גיסו מאחות אשתו ומ"ש בעל אחות חמי שהוא כשר להעיד לי שזה לא נזכרה פסולתו בכל המשנה והוא מבעלי קרובות והרי הוא מכשיר בבעלי קרובות והלא קורבה זו כקורבה זו ולדברינו אלו שאנו מכשירים בחתן גיסו ואפי' מאחות אשתו כל בעלי קרובות ששניהם בעלי קרובות כשרין חוץ מגיסו וחורגו כללא הוא ולא קשיא ולא מידי. ומאי דאמרי בגמ' בעל אמו הוא ובנו היינו אחים. ראיתי מי שפירש בו בלשון הזה מאי אתא לאשמועינן ואי בעל כאשתו השתא באחות אמו אמרי' בעל כאמו לא כ"ש

אי בנו אתא לאשמועינן הא תני ליה אחיו וזה הפירוש אינו נכון בעיני ולא מק"ו קא מקשינן ליה לפי שבמשנתנו כל הקרובים באה למנות ואע"ג דאיכא מינייהו מאן דאתי בק"ו דחבריה ואיכא מינייהו מאן דאיתיה בכלל בנים וחתנים דאידך כגון בעל אחות אמו שהוא בכלל גיסו ובנו וכגון גיסו שהוא בכלל חמיו וחתנו וכגון בעל אחותו שהוא בכלל חמיו ובנו אלא האי דמקשינן בגמ' בבעל אמו משום דכולי בבא יתורי מייתר ולא איצטריך לו ולא מינייהו לא משום איהו גופיה ולא משום בנים ולא משום חתנים משום דבעל אמו היינו חורגו ובנו היינו אחיו וחותנו היינו בעל אחותו וכבר איתנו להו הני כולהו במתני' בהדיא ואע"ג דלא אידכר מהנך תלתא קישיי בגמ' אלא חד מינייהו בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו ומשום דפירוקי דר' ירמיה ורב חסדא על האי קושיא קיימי ומפירוקא דהדין קושיא אפריקו להו כולהו קושיי דכיון דאיצטריך ליה למיתני ז' משום חד תנא כולהו ולפום הכי לא אידכר בגמ' מהלין תלתא קושיא אלא חד מינייהו בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו ולשון קצרה הוא אבל בשאר בבי דמתני' לא משכחת לה ולא חד מינייהו דמייתר לה כולה בבא אלא דאיצטריך ליה אי משום הקרוב עצמו או משום בנו או משום חתנו שאינו בכלל שאר הקרובים ואין לחוש למאן דאתי מינייהו בק"ו דחבריה דאע"ג דאת בק"ו לא שאני לי ממנינא ואף בקראי טובא אמרי' מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא וכ"ש במשנה אבל אחי אשתו לא חשיב ליה במתני' דאי משום הוא גופיה היינו בעל אחותו אי משום בנו היינו בעל אחות אביו ואי משום חתנו לא נפיק מכלל גיסו לתנא דמתני' דפסיל בחתן גיסו כי ההיא דקרי ר' יוחנן לר"ל גיסא גיסא מפני שהוא היה לו אחי אשתו ואפשר לסמוך דברי הרי"ף ז"ל ובבעלי קרובות בזה הטעם שלא יהיו דבריו סותרים זה את זה אבל לדידן מאחר דגיסו אין לו חתנים כר' יוסי דאמר גיסו לבדו אחי אשתו נמי אין לו חתנים:

דף ז:

והוי יודע דלא פליג ר' יוסי דמתני' דס"ל כמשנה ראשונה על כל הקרובים השנוים במשנתנו שאם אין זה ראוי ליורשו לזה זה ראוי ליורשו לזה כגון אותם קרובים שקורבתם מן האב אבל פליג ר' יוסי דמתני' אגיסו ובעל אמו ובעל אחות אמו וחורגו ועל כל קרובי אחוה המנוין במשנתינו בזמן שקורבתם מן האם ולא מן האב שאין זה ראוי לירש לזה ולא זה לזה וכן במקצת החתנים השנויים במשנתינו כגון חתני קרובי האם בכולהו פליג ר' יוסי דמתני' ובכל הני נקיטינן לחומרא כדכתבינן לעיל אבל חמיו אפי' ר' יוסי דמתני' מודה שאע"פ שחמיו אינו ראוי ליורשו הוא ראוי לירש את חמיו וחתן חמיו

היינו גיסו דפליג עליה ר' יוסי דמתני' לפי שאין א' מהם ראוי לירש את חבירו וראיתי לפרש קצת מן ההלכה לפי שמצאתי בה חילוף בנוסחאות ושבוש במקצת הפירושים אמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו אף אני לא אעיד לו אני ובני וחתני ואמאי שלישי בראשון הוא פי' בני לאחי אבא הוא שלישי בראשון ואנן שני תנן שלישי לא תנן ופריק מאי חתניהן דקתני במתני' חתני בניהן כלומר אפי' אבניהן קאי כאילו אמר חתניהן שלהן ושל בניהן שהם לט' אבות השנוים במשנתינו ל"ו קרובים ט' אבות וט' בנים וט' חתנים וט' חתני בניהן ולדתני ר' חייא דמפיק גיסו ממנינא דאבות ולית ליה אלא ח' אבות הרי הם ל"ב ולפום הכי מקשי ליה והא דתני ר' חייא ח' אבות שהן כ"ד תלתין ותרין הוו אבל בני בניהן כיון דמכללא קא אתו ולאו בהדיא מתני שביק להו ולא חשיב להו והיינו דקא פריך ליה תלתין ותרין הוו ולא פריך ליה ארבעין הוו והדרינן ופרקינן פירוקא אחרינא אלא לעולם חתניהם ממש וכיון דמעלמא קא אתי כדור אחד דמי וכבני בניהם חשיבי מיהו ר' חייא לא קא חשיב אלא מאי דמתני בפירוש ולא מאי דאתי מכללא ומש"ה קא חשיב הן ובניהן שהן כ"ד לח' אבות ושבקינהו לבני בניהן דלא מתני בפירוש אלא מכללא אתו. תו אקשינן אי הכי הוה ליה שלישי בשני פי' זה ששנינו במשנתינו חתן אחי אבא שהוא פסול לי ואיתמר נמי במימריה דרב זהו שלישי בשני והא רב אכשר שלישי בשני ולאו מהאי מימרא דרב דאתי עליה קא מקשי אלא מעובדא דרב אכשר שלישי בשני ורמא דידיה אדידיה ובדין הוא דמצי למירמא דמתני' על מימרא דרב דבמתני' לא תנן אלא שלישי ורב אמר אפי' רביעי בראשון מדקאמר חתני לא יעיד לאחי אבא וס"ל חתן כדור אחד דמי אלא מירמא דידיה אדידיה עדיפא ליה ואיכא מקצת נוסחי דגרסי' בהו הכי אכתי הוה ליה שלישי בשני ורב אפי' רביעי בראשון אמר ושבקי להו לכל הנך הוויי וקושיא ופירוקא דחקיה ופרקיה פירוקא אחרינא אלא רב דאמר כר"א וכו' וליתא לא לר"א ולא לרב דקי"ל שלישי כשר אף בראשון:

עד שיאמר בפנינו הודה לו מדקא מתניא כולה מתני' בלשון יחיד הוא אמר לי איש פלוני אמר לי והכא קתני בלשון רבים בפנינו הודה לו ולא אמר עד שיאמר בפני הודה לו נ"ל שאם הודה לפני עד א' לבדו שאין הודאתו כלום אפי' אמד לו אתה עדי ולא משתבע אפומיה אי כפר בהודאתו ולא מחייב אם הודה בהודאתו ואמר משטה הייתי דמילי דכדי נינהו עד שיאמר לשנים אתם עדי והיינו דאמרי' התם בפ' חזקת הבתים הודאה בפני שנים קיום שטרות בפני ג' כשם שקיום שטרות בפחות מג' אינו כלום כך הודאה בפחות מב' אינה כלום ולא אמרי' בהא כל מקום שב' מחייבין אותו ממון א' מחייבו שבועה לפי שעיקר חיובו פיו הוא שמחייבו בהודאתו ולא העדים לפיכך צריך לדקדק

בדבריו שלא יהו דברי השטאה וכל זמן שאין הודאתו בפני שנים אין הודאתו הודאה ואע"ג דאמרי' לקמן הודאה אחר הודאה מצטרפין ודאמר ליה לכל חד וחד בההוא מנה דאודאי ליה קמך אודאי ליה קמיה פלניא אלמא הודאה קמי חד סהדא הודאה היא שאני התם דסוף סוף תרין סהדי נינהו ומצטרפי הויא ליה הודאה בפני שנים ונפקא לן מדין השטאה אבל בעד א' כי ליכא אחרינא דמצטרף בהדיה אין הודאתו הודאה והוי יודע דהא דאמרי' אם לא טען אין טוענין לו הני מילי בזמן שתבעו הלה והודה כדתניא ברישא דברייתא מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר תנהו לי נתתיו לך פטור זהו שאמרו שאם לא טען ואמר משטה אני בך אין טוענין לו אבל אם אמר מעצמו בין בפניו בין שלא בפניו ולא אמר אתם עדי לא טען טוענין לו והיינו דתנן במתני' הוא אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום ולא קתני פטור כדקתני בברייתא שמעינן מינה שאפי' לא טען טוענין לו ועוד דקתני לה דומיא דאיש פלוני אמר לי שהוא חייב לו שהוא עד מפי עד ואין בדבריו ממש וכן מצינו ברב נחמן שטען לאותו שהיו קורין לי קב רשו ואמר רב נחמן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ואי לאו מאי קמ"ל מתני' היא הוא אומר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום. ואי טעמא דמתני' קמ"ל איבעי ליה למימר מאי טעמא אמר רב נחמן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו. אלא האי נמי קמ"ל דאע"פ שלא טען טוענין לו. ודמיא למאי דתניא בתוספתא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. אימתי בזמן שתבעו והודה אבל אם הודה מעצמו יכול לחזור בו:

דף ט:

[דף ל"א ע"א] הא קמ"ל דבהא הוא דאין הל' הא בכולהו הלכה כרשב"ג ואיכא דקשיא ליה מאי טעמא לא אמרי' כדאמרי' לעיל מהו דתימא ה"מ לכתחלה אבל דיעבד שפיר דמי קמ"ל דבדיעבד נמי מהדרינן ליה והפירוק הנכון לקושיא זו כיון דתנינן לעיל גדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב וכל לישנא דחיובא אנתבע משמע שהוא המתחייב לשלם הממון וכדתנן שוב במתני' ראה שמתחייב אמר קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני כלומר העידוני שאני פטור מלשלם ועל מאי דתנינן איש פלוני אתה חייב קתני כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין כלומר סותרו ופוטר את עצמו ואמטו להכי בראיה ראשונה דהלכה כרשב"ג אמרי מהו דתימא הני מילי לכתחלה אם מצא ראיה ועדיין לא שלם הממון מהניא ליה ראיתו לפטרו בתחלה מלשלם אבל דיעבד אם מצא ראיה לאחר ששלם בסוף שלשים יום אימא לא נהדר עובדא קמ"ל דאי עבד נמי מהדרי' ליה ולהאי פירושא אי אתינן למימר הכי בראיה אחרונה שאין הלכה כרשב"ג

אלא כחכמים איפכא איבעי ליה למימר מהו דתימא ה"מ דיעבד אבל לכתחלה אימא לא קמ"ל והא ליכא למימר דממאי תיסק אדעתין דמתני' דיעבד הוא אדרבה סתמא דמלתא כל דמיתני סתמא במתני' לכתחלה משמע הלכך ליכא לשנויי הכי:

דף י:

סליק פירקא

[דף לב ע"א] דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ורמינהו דן את הדין וכו' אמר רב יוסף ל"ק כאן במומחה כאן בשאינו מומחה הכי נקטינן פירושה מרבותינו חכמי דורנו ז"ל מתני' דהכא במומחה דכיון דתנא ליה דיני ממונות בג' ואמר דאי אפשר דליכא בינייהו חד דגמיר או סביר נמי ההוא חד לא צריכי מינקט רשותא ולא קבלה והוו להו כב"ד מומחה שהוא פטור מלשלם דה"ל כאנוס בטעותו וכיון שהוא פטור מלשלם מחזירין את הדין כדי שלא יפסיד בעל הדין ומתהני' דהתם דבבכורות בשאינו מומחה שהוא חייב לשלם ולפיכך מה שעשה עשוי ומתמהינן על המומחה היאך אתה אומר כאן שמחזירין והא קתני סיפא דההיא אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם וארישא קאי דקתני מה שעשה עשוי אלמא מומחה נמי מה שעשה עשוי אמר רב נחמן לא קשיא כאן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול ממנו בחכמה ובמנין מתני' דהכא בשיש גדול ממנו שאפשר לברר טעותו מפי אחרים ולפיכך מחזירין ומתני' דבכורות בשאין גדול ממנו ולפיכך מה שעשה עשוי דאמרי' ליה דלמא כי היכי דטעית בסברא קמא לדבריך טעית נמי בבתרא וא"א לברר טעותו ופטור מלשלם דהוה ליה כאנוס בטעותו ומימרי דרב יוסף ורב נחמן כחד מימרא נינהו דאסוקי הוא דאסקי' רב נחמן לשנויא דרב יוסף זהו פי' השמועה שקבלנום מרבותינו שלא כדברי הרי"ף ז"ל ותמה הוא היאך עלה בדעתו בפירושו בדברי רב יוסף לאוקומא למתני' דבבכורות במומחה והא קתני רישא מי שאינו מומחה וראה את הבכור ועלה קתני דן את הדין וכו' ולענין הדין נ"ל מה שאמר רבינו האי גאון ז"ל דליתא דבב חסדא דהא דאוקימנא להוא מתני' דבכורות בשנשא ונתן ביד כי היכי דלא נסתמה כר"מ דדאין דינא דגרמי אע"פ שיש בשאר דבריו של רבינו האי ז"ל דברים שאינן ברורים אצלנו בענין זה אבל זה דבר ברור הוא דכיון דסבירא לן השתא כר"מ ליתא להההיא אוקמתא וה"נ מוכחא מלתא מגמ' דבכורות דלמיסתמא דלא כר"מ מהדרינן דגרסי' התם על הא מתני' לימא תנן סתמא כר"מ דדאין דינא דגרמי אמר ר' אלעא אמר רב כגון שנשא ונתן ביד אלמא דלמיסתמא כרבנן ולא כר"מ קא מהדרינן ואנן השתא קי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי הלכך ליתא לדאוקמתא דר' אלעא דהתם ולא

לשינויא דרב חסדא דהכא וכרב יוסף וכרב ששת וכרב נחמן קי"ל דלא פליגי אהדדי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא אפשר למדחייה לדרב יוסף ודרב נחמן דקי"ל כרב נחמן בדיני ורב ששת נמי מודה להו דקאמר חדא ועוד קאמר ליה וגמ' נמי מוכחה הכי בכמה דוכתא דקאמר מומחה פטור וכללא הוא שכל המומחה לב"ד פטור מלשלם ואף בטבח אומן שקלקל ומראה דינר לשולחני ונמצא רע כולן מומחים פטורים בכה"ג וקי"ל נמי טעה בדבר משנה חוזר הלכך טעה בדבר משנה חוזר ואינו משלם ובטועה בשקול הדעת אשכחנא ביה ארבעה בבי:

דף יא.

בבא קמא מומחה שאין גדול ממנו מה שעשה עשוי ופטור מלשלם כדאוקמא רב נחמן לסיפא דמתני' דדן את הדין והני מילי כשקבלוה עלייהו בעלי הדין וכדאוקמא ר' אבהו לרישא ומדרישא בדקבליה הוי סיפא בדקבליה ועוד אנו עתידין לברר זה בבבא תנינא ובבבא תליתאה:

בבא תנינא מומחה שיש גדול ממנו מחזירין ופטור מלשלם כדאוקמא רב למתני' דהכא דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ומה היא המחאתו של ב"ד ג' דיינין שיש ביניהם חד דגמיר וסביר אע"ג דלא נקיטי רשותא ולא קביל להו בעלי דינא אי נמי דיין יחידי דגמיר וסביר ונקיט רשותא מבי ריש גלותא אע"ג דלא קבלוה עלייהו בעלי דינא אי נמי גמיר וסביר וקבלוה עלייהו אע"ג דלא נקיט רשותא כל אלו מומחין הן אם אין גדול מהם דינם כמומחה שאין גדול ממנו ומה שעשה עשוי ואם יש גדול מהם דינן כמומחה שיש גדול ממנו ואם טעו מחזירין וזה וזה פטורין מלשלם ודייקין לה להאי בבא משמעתא דהכא ומשמעתא דאמירה בפירקא קמא אמר ר"נ כגון אנא דיינא דיני ממונות ביחידי וכו' ומעובדי דרבה בר רב הונא ודמר זוטרא בריה דר"נ דאמירו עלה. ומשמעתא קמייתא דבפרקא קמא דאמר בתלתא א"א דלית בהו חד דגמיר ועלה תנינן הכא דיני ממונות מחזירין ואוקימנא במומחה למימר דאי ההיא חד דבינייהו גמיר וסביר נמי שהוא עיקר המחאתו של דיין כיון שנצטרף לשנים הוו להו ג' ואינן צריכין לא למינקט רשותא ולא קבלת בעלי הדין והוו להו כמומחה שפטור מלשלם דלא אשכחן מינקט רשותא וקבלה אלא בדיין יחידי:

בבא תליתאה בי דינא דליתיה מומחה כגון בי תלתא דההוא חד דבינייהו גמיר ולא סביר ולא נקיט רשותא דלא יהבי רשותא לעולם למאן דלא סביר פחות מיכן לא מיקרי ראוי להוראה כדאמרי' בהוריות ראוי להוראה גמיר וסביר משמע ותחלת הרשות היא

ההוראה כדאמר יורה יורה ידין ידין הלכך כמה דלא סביר אע"ג דקבלוה עלייהו בעלי הדין אי נמי גמיר וסביר ולא נקיט רשותא ולא קבלוה עלייהו בעלי דינא אפי' אין גדול ממנו היינו מתני' דבכורות דתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי מה שעשה עשוי ומשלם מביתו. ואוקמא רב יוסף בשאינו מומחה ובפירקא קמא אוקמא ר' אבהו בדקבלוה עילויהו אלמא גמיר וקבלוה עילויהו מחייב לשלומי כדתנן דן את הדין וכו' ומעובדי דרבה בר רב הונא ודמר זוטרא בריה דרב נחמן נמי שמעי' מינייהו דמאן דגמיר וסביר אפי' כרבה ומר זוטרא אי לא נקיט רשותא ולא קבלוה עלייהו בעלי דינא אי טעה מיחייב נמי לשלומי כדתנן דן את הדין וכו' ואע"פ שדינו כדין מומחה מאחר שהוא גמיר וסביר ה"מ לדון לכתחלה ביחידי אבל לשלם טעותו דינו כדיין שאינו מומחה לפי שלא נתבררה המחאתו כל היכא דלא נקיט רשותא ולא קבלוה עלייהו בעלי דין וזה המומחה שהוא דן יחידי נקרא מומחה לרבים. והמומחה שהוא פטור מלשלם נקרא מומחה לב"ד ועובדי דרבה ודמר זוטרא כללי נינהו לכל מומחה שבעולם בין שיש גדול ממנו בין שאין גדול ממנו אלא שפטוריהן חלוקין זה מזה שזה חזר הדין וזה עמד הדין ומעשה דר"מ נמי בפרה של בית מנחם בדקבלוה עילויהו ומנא תימרא דאפי' בתלתא דאיכא חד מינייהו דגמיר דינן כדין ב"ד שאינו מומחה דאמרי' בשמעתא קמייתא דהא מסכתא אלא מעתה טעו לא ישלמו כ"ש שאתה נועל דלת וכ"ש דנפישי יושבי קרנות ובתלתא א"א דליכא בינייהו חד דגמיר אלמא אפי' בתלתא נמי דלא סביר חד מינייהו אע"ג דגמיר ניחייב לשלומי וגרסי' נמי בפ' דיני ממונות בתרא מכתב היכי כתבינן וכו' מאי בינייהו איכא בינייהו לשלומי איהו מנתא בהדייהו אלמא בתלתא נמי מחייב לשלומי אי טעו כדתנן דן את הדין וכו':

דף יב.

בבא רביעאה דליתיה דינא ואצ"ל שאינו מומחה כגון דלא גמיר אע"ג דקבלוה עילויהו בעלי דינא אי נמי גמיר ולא סביר ולא קבלוה עילויהו שניהם שוין הא ודאי דיניה לאו דינא בין טעה בין לא טעה כדר' אבהו דאמר ב' שדנו אין דיניהם דין וכללא הוא אע"ג דלא טעו ור' אבהו ב' מג' המנוים במשנתנו קאמר אע"ג דאיכא חד מינייהו דגמיר וכ"ש מאן דלא גמיר אע"ג דקבלוהו עליהו משום דאשרה מיקרי ולא דיין כדאמרי' כל המעמיד דיין שאינו הגון בישראל כאלו נטע אשרה וכו' הלכך לאו כלום עבר בין טעה בין לא טעה בין נשא ונתן ביד בין לא נשא ונתן ביד ונמצא חומרו קולו שפטור מלשלם מפני שבעל הדין פשע בעצמו שסמך עליו ועשה על פיו או שהניחו לשאת ולתת בשלו לפי

שאין עליו שם דיין כלל ואם כפאו לבעל הדין ובעל כרחו נשא ונתן בשלו אם אפשר להחזיר את הדין מחזירין אותו ואם א"א להחזיר דנין אותו כדין גזלן ולא מיקרי עליה שם דיין כלל הרי אלו ארבעה שערים שפתחנו בענין הזה לפי דעתנו ודברים מדוקדקים הם נקוט האי כללא דכל הני בבי לא פלגי בין נשא ונתן ביד בין לא נשא ונתן ביד אלא כל מאן דמחייב בהא מחייב נמי בהא וכל מאן דפוטר בהא פוטר נמי בהא דלא קי"ל כרב חסדא דמפליג בין נשא ונתן ביד ללא נשא ונתן ביד אלא כדקי"ל בעלמא דדיינינן דינא דגרמי ה"ג דיינין דינא דגרמי אלא דלא משכחת ליה לדינא דגרמי הכא אלא בבא תליתא וכדפרישנא ואי קשיא לך כיון דקי"ל דדיינין דינא דגרמי אמאי אמרי' טעה בדבר משנה חוזר ואינו משלם אפי' בשא"א להחזיר את הדין כגון פרה של בית מנחם דליתא דתיהדר שהרי האכילה ר"ט לכלבים דקאמרי' עלה בגמ' לימא ליה כיון דאילו איתא הדרא בעינא אישתכח דדינך לאו דינא ולא כלום עבדת ומשני חדא ועוד קאמר ליה הא מדלא קאמר גרמא בעלמא הוא וקאמר לא כלום עבדת ש"מ דאפי' למאן דדאין דינא דגרמי האי לאו כלום הוא ואפי' גרמא נמי לא הוו תשובתך טעמו של דבר זה כעין ההוא טעמא דפרשינן לעיל בבבא רביעאה ומשום פשיעותיה דבעל דין נגעו בה דכיון דטועה בדבר משנה הוא ידיעה טעותיה ולא איבעיא ליה לבעל דינא למיסמך עילייהו ולמעבד על פיו דה"ל לשיולי ולגלויי טעותא דהא דבר ברור הוא כדבר משנה הברורה הלכך בעל דינא הוא דפשע ודיינא לא עבד ולא כלום והיינו דאמרי' עלה אישתכח דדינך לאו דינא ולא כלום קא עבדת אבל ודאי אם כפאו לבעל הדין ונשא ונתן בעל כרחו אם א"א להחזיר את הדין דנין אותו כדין גזלן ומשלם ככל הגזלנין וכדפרישנא בבבא רביעאה:

ושמעתי משם א' מחכמי הדור שלפנינו שהאידנא לית לן טועה בשקול הדעת שכל ההלכות פסוקות בידינו או מן התלמוד או מן הגאונים שאחרי התלמוד הלכך לא משכחת לה האידנא טועה בשקול הדעת אלא כל הטועין בדבר משנה הם טועים ואני לא נראו לי דברים הללו אלא כל מי שאין טעותו מתבררת מן המשנה ומן התלמוד מפורש בלא שום ספק לא טועה בדבר משנה הוא אלא טועה בשקול הדעת הוא כעין ההוא עובדא דההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי דאפליגו עליה דר' ישמעאל בר' יוסי ור' חייא אף כל כיוצא בו שאינו לברר טעותו ממשנתינו ומתלמודינו מפורש טועה בשקול הדעת הוא ומה שפסקו הגאונים מאחרי סתימת התלמוד מדעת מכרעת ולא מהלכה ברורה ופסוקה מהתלמוד כסוגיין בעלמא הוי ומאן דטעי ביה נמי טעי בשקול הדעת הוי ולא טועה בדבר משנה:

דף יג.

ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דד' יוחנן דהוה דאין דינא הרי"ף ז"ל כתב ההוא סומא באחת מעיניו והלכתא כוותיה ולא מטעמיה הלכתא כוותיה דודאי סומא בשתי עיניו פסול הוא לדין כשם שפסול לעדות דקי"ל כל הכשר לדון כשר להעיד הלכה היא ואע"ג דסיפא דההיא מתני' אידחיא לה ואתפקא לבר מהלכתא דלא קי"ל יש שכשר להעיד ואינו כשר לדון למעוטי סומא באחת מעיניו אבל רישא ודאי הלכה היא דכל הכשר לדון כשר להעיד וכיון דסומא בשתי עיניו פסול להעיד כדתניא היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו וכו' בידוע שהוא פסול לדון הלכך ההוא דדן בשיבבותיה דר' יוחנן ודאי סומא באחת מעיניו הוה אלא שאין בספרי הגמ' שלפנינו אלא ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דר' יוחנן ואין בגמ' מפורש באחת מעיניו:

וטעמו של הרי"ף ז"ל שכתב בסוף דבריו בפי' משנתינו דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דהא כל אינשי כלילה לא מטו למיחזי כדחזי סומא באחת מעיניו ביום הא טעמא ליתיה כלל ואין טעמו של דבר אלא משום דלא מקשינן ריבים לנגעים שאע"פ שראיית הנגע אינה כשרה לעולם אלא ביום דכתיב וביום הראות בו אבל ריבים נגמרים אפי' בלילה דלא מקשינן ריבים לנגעים כר"מ וכי היכי דלא איתקוש לגבי הא מלתא ה"ה גמי לא איתקוש לגבי סומא באחת מעיניו שאע"פ שאינו כשר לראות את הנגעים דכתיב לכל מראה עיני הכהן אבל לדון כשר הוא דכרבנן קי"ל ולא כר"מ:

דף טו:

[דף ג ע"ב] מרגלא בפומיה דר' יוחנן וכו' מאי ר"ש פי' בשלמא לרבנן מכללא דשמעי' להו במתני' סקילה חמורה משריפה ממילא שמעי' דאית להו נשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה דכיון דכתיב את אביה היא מחללת הוה לא בא הכתוב להקל עליה אלא להחמיר עליה. אלא לר"ש נהי נמי דשמעי' ליה שריפה חמורה מסקילה אכתי ממאי דאית ליה אחת נשואה ואחת ארוסה יצאת לשריפה דלמא כר' ישמעאל ס"ל דאמר ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה אלא הרי היא בחנק כבת ישראל היינו דאמרי' מאי ר"ש כלומר היכא שמעינן ליה דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשריפה ופשיטנא מברייי' דשמעי' ליה בפירוש דאמר הכי והיינו דאמרי' לעיל בגמ' בסברא דרבנן קא סברי רבנן נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה כלומר דלאו בפירוש שמעינן להו דאמרי הכי אלא מכללא דשמעי' להו דאמרי סקילה חמורה. ואע"ג דאמרי' מדאפקה רהמנא לנשואה בשריפה אבל ארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה זה הוא מן הדברים שנראין כהפוכין

שתולה את העיקר בטפלה כאותה ששנינו כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה אף כאן עיקר טעמו של דבר לרבנן סקילה חמורה היא וש"מ אמאי דאמרי' לעיל קאי שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר וכיון דסקילה חמורה אית להו לרבנן ממילא קא סברי נשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה אבל בסברא דר"ש לא אמרי' קסבר ר"ש אלא ר"ש לטעמיה דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשריפה משום דבפירוש שמעינן ליה דאית ליה הכי:

[דף סא ע"א] אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא למאי דקאמר ליה רבה בר בר חנן לאביי איכה יעבדו למעוטי מאי ואיכא דקשיא ליה ולמאי דקי"ל השתא נמי דזביחה יצאת ללמד על הכלל כולו מי ניחא אכתי איכה יעבדו למעוטי מאי. אי למעוטי מנפף ומנשק לזובחים מזביחה נפקא מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבים עליה בחוץ אף כל שהיא עבודת פנים וחייבים עליה בחוץ וכך נראה לנו פירוקא הכי קאמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא בשלמא למאי דקאמר לן השתא דזביחה יצאתה ללמד על הכלל כולו איצטריך איכה יעבדו למעוטי מגפף לנושקים כלומר למי שנושקים לו או נושק למגפף כלומר למי שמגפפים לו דאי מזביחה הוה אמינא הני מילי למעוטי מגפף לזובחים שזו עבודת פנים וזו אין עבודת פנים אי נמי למעוטי מגפף ומנשק לפעור או למרקוליס שזו עבודת כבוד וזו עבודת בזיון אבל מגפף לנושקים דאידי ואידי דרך כבוד הוא אימא ליחייב קמ"ל איכה יעבדו למעוטי אפי' מגפף לנושקין או נושק למגפפים. אלא למאי דקאמר ליה רבה בר בר חנן לאביי יצאה השתחואה ללמד על הכלל כולו ואיתרבי ליה כל דרך כבוד אפי' מגפף לנושקים איכה יעבדו למעוטי מאי ואוקימנא בפוער עצמו למרקוליס סד"א וכו' וא"ת מ"ש דפשיטא ליה לרב אחא איכה יעבדו למעוטי מגפף לנושקים למאי דקאמר לו השתא ולא הוה פשיטא ליה איכה יעבדו למעוטי פוער עצמו למרקוליס למאי דקאמר ליה רבה בר בר חנן לאביי י"ל דלא דמי אהדדי דאילו מגפף לנושקים כיון שזו עבודת כבוד וזו עבודת כבוד איכא למימר סד"א כל דרך כבוד עבודה כדרכה היא אתא איכה יעבדו למעוטה אבל בזיון לבזיון לא הוה סליק אדעתיה דרב אחא דאיצטריך קרא למעוטי דכיון דלא עבד לה עבודה המיוחדת לה לאו עבודה היא אלא בזיון ופשט ליה רבינא דהא נמי איצטריך איכה יעבדו למעוטה למאי דקאמר רבה בר בר חנן לאביי:

דף טז:

[דף ס"ה ע"ב] שאני עדים זוממים הואיל וישנן בראיה גרסי' כפרש"י לא באיה ולא באין ולא באי כמו שכתב הרי"ף ז"ל:

דף יז.

[דף עב ע"ב] תמה הוא שלא הביא הרי"ף ז"ל בהלכותיו שמעתא דרב דהבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור ומסתברא לן דהלכתא כרבא דאמר מסתברא מילתיה דרב בששבר דליתנתו ואי אמרת אי בששבר מאי קמ"ל מתני' היא היה בא במחתרת ושבר את החבית אם אין לו דמים פטור יש להשיב דאי ממתני' הוה אמינא ה"מ בששבר במחתרת עצמה בשעה שנתחייב מיתה אבל נטל ויצא שכבר נפטר מן המיתה משעה שיצא כרודף שחזר מלרדוף אחר הנרדף שנפטר ממיתה ואי הוו כלים בעיניהו הוו הדרי למרייהו כי שבר בתר הכי אשתכח דהשתא הוא דקא גזל להו כדאמרי' במאן דגזל חביתא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה תברא או שתיה משלם ארבעה משום דכיון דאלו איתא הדרא בעינא אשתכח דההיא שעתא הוא דקא גזיל ליה קמ"ל דשאני דין רודף מדין גזלן דרודף מכי אתו לידיה קננהו בדמי מההיא שעתא ולכי תבר לה ואע"ג דכי איתנהו הדרי בעיניהו חומרא הוא דרמו רבנן עליה דליהדר ממונא למריה כיון דאיתיה בעיניה והיינו דאמר רבא אבל נטל לא כלומר בשלא שבר אלא עודם בעינם והאלהים אמר רב אפי' נטל דכיון דביש לו דמים ונאנסו קיימי ברשותיה לענין אונסין ה"נ כי אין דמים קיימי ברשותיה ואי מהדר להו מיחזי כמת ומשלם ולא הוי כלומר ולא מסתבר טעמיה דרב בהא דכי אוקמינהו רחמנא ברשותיה לא אוקמינהו אלא לבישותיה לענין אונסין אבל לטיבותיה למקנה ממש לא אוקמינהו ברשותיה מידי דהוה אשואל הלכך כי אין לו דמים ואיתנהו בעיניהו חייב להחזיר ולא הוה מת ומשלם שאין זה נקרא תשלומים אלא חזרת ממון לבעלים וממאי דהלכתא כרבא וליתא לדרב חדא דקשיא מתני' עליה דרב ועוד דמסקינן בתיובתיה דרב ביבי בהגונב כיס בשבת והלכתא דשדנהו בנהרא אלמא הכי הלכתא ואע"ג דאהדרינהו רבא להנהו דינרי דאיגניבו ליה במחתרתא ההיא מדת חסידות הואי ולכבודו דרב דנפק מפומיה ואין למדין ממנה לעיקר הדין:

דף יז:

ה"ג תניא רבי אומר כי כאשר יקום איש וכו' וכי מה ענין רוצח אצל נערה מאורסה אלא מקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרוג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל

יעבור ולא גרסי' הכא ה"ז בא ללמד ונמצא למד אלא בהך תניא אחריתי דלעיל בגמ' גרסי' לה דמקיש רוצח לנערה המאורסה שניתן להצילו בנפשו ונמצא שבוש בזה בהלכות הרי"ף ז"ל גם במקצת נוסחי הגמ':

אביי אמר אסתר קרקע עולם היתה רבא אמר הנאת עצמן שאני נקיטין השתא דע"ז וג"ע וש"ד ל"ש בצנעא ול"ש בפרהסיא לא שנא בשעת השמד ול"ש שלא בשעת השמד יהרג ואל יעבור ולא מיבעיא עבירה עצמה אלא אפי' כל מידי דמטי ליה לעובר העבירה הנאה מחמת העבירה בג' עבירות הללו יהרג ואל יעבור כדגרסי' התם בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה וכולה כדאיתא התם והרי רפואה דכי מתרפא מעצי אשרה לאו עובד ע"ז הוא אלא איתהנוויי הוא דמתהני מינה ואפ"ה אין מתרפאין ממנה אפי' רפוי נפשות כלומד חולה שיש בו סכנה ואין צ"ל שאין בו סכנה ועוד ההוא שנתן עיניו באשה אחת ואמרו חכמים ימות ואל תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר אלמא אפי' מהנאה פורתא בלחוד אמרי' ימות ואל יעבור וא"ת דלמא שאני התם דתקנתא הוא שלא יהיה בנות ישראל פרוצות בעריות ההוא טעמא ליתיה אלא למ"ד פנויה היתה אבל למ"ד אשת איש היתה בלאו ה"נ כיון דמטיא ליה הנאה מערוה אמרינן ימות ואל יהנה ושלש עבירות הללו שהזכרנו דינן שוה כמו שכתבנו ושאר עבירות שבתורה שלא בשעת השמד ובצנעא יעבור ואל יחרג דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ואע"ג דמכוין הנכדי להעביר לישראל אבל בשעת השמד אפי' בצנעא אי נמי בפרהסיא אף שלא בשעת השמד אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור והני מילי כולהו דקא מכוין הנכרי לעבוריה לישראל אבל להנאת עצמו ל"ש הכי ול"ש הכי שרי דהא אסתר ג"ע הואי ופרהסיא הואי ואפ"ה מותר להנאת עצמן ומנא תימרא דאסתר ג"ע הואי דהא אמרי' התם לקחה מרדכי לו לבת אל תקרי לבת אלא לבית וכן גמי קואקי ודמינקי דיהבי' להו דפלחי בהו לבי נורא שהוא בית ע"ז שרי להנאת עצמן ואפי' בשעת השמד הלכך נכרית נמי דקא אונסה ליה לבר ישראל לעבירה להנאת עצמ' הוא ויעבור ואל יהרג ואפי' בפרהסיא ואפי' בשעת השמד ואע"ג דאמר רבא אין אונס בערוה שאין קושי אלא מדעת ה"מ בשתקפוה נכרים ובא על הערוה דלא הוי אונס עד שמיכוון לאשתו מעיקרא ותקפוהו נכרים ודבקוהו לערוה אבל היכא דאמרי ליה עבור ואל תהרג הא מלתא אחריתי היא מדרבא דהתם גמרי' לה אלא משמעתין דהכא וכבר ברירנא דלהנאת עצמו של האונס אפי' ערוה שריא אבל לע"ז עצמה אינו יודע בו דרך שיהא בו הנאת עצמו כדי שיהא מותר לפיכך נ"ל בע"ז עצמה לעולם יהרג ואל יעבור וכן בש"ד אע"ג דמכוין נכרי להנאת עצמו אין שם דרך לעולם שיהא מותר דהא טעמיה משום סברא דמאי חזיא דדמא דידך סומק טפי

והאי סברא איתי בכל ענין אפי' בשמתכוין הנכרי להנאת עצמו ובהא מלתא בלחוד שאני דין ג"ע מדין ע"ז וש"ד אתי לא מקישין היקש גמור שזה אסור להנאת עצמן וזה מותר להנאת עצמן והא דאמר רבא האי נכרי דא"ל לישראל קטול אספסתא וכו' בשעת השמד או בפרהסיא עסקי' דאי שלא בשעת השמד ובצנעא אפי' למקטל ולמשדא בנהרא יעבור ואל יהרג והא דמקשי' בגמ' והא אסתר ג"ע הואי אלא כיון שלא מיחוורא דרשה דלקחה מרדכי לו לבת ועוד י"ל דנבעלת לנכרי להנאת עצמן אין שם מיתת ב"ד אע"פ שהיא אשת איש דאשת רעהו בעינן מש"ה אלימא ליה לאקשויי מפרהסיא דאמרי' בה אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור ושינויי דאביי ורבא עלה איתנהו לתרווייהו ולא פליגי אהדדי ואת"ל פליגי בנכרית אי נמי רשעה בת ישראל שאנסה את ישראל לעבירה שהוא אינו קרקע עולם לפי שאין קושי אלא מדעת וסברא למימר דלאביי אסור ולרבא שרי מ"מ קי"ל כרבא דכל להנאת עצמן שרי ודאמרי' אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור ה"מ דקא אנסי ליה אחרים לעבור אבל היכא דאנסה ליה איהי לדידיה להנאת עצמן הוא ויעבור ואל יהרג ורב אהא משבחא ז"ל כתב בפרשת וארא וכדומה ליה דכל להנאת עצמן שרי ואף בתלמוד ירושלמי [שביעית פ"ד ס"ב ובסנהדרין פ"ג ה"ה וע"ש] יש לנו סיוע לדברינו שאמרנו שבשאר מצות יעבור ואל יהרג אפי' במתכוין הנכרי להעבירו דגרסי' התם ר' אבא בר זימנא הוה מחייט גבי חד ארמאי ברומי איתו ליה בשר נבילה אמר ליה אכול ואי לא קטילנא לך אמר ליה אין בעית מקטל יתי קטול דאנא לית אנא אכול נבילה א"ל מאן אודע לך דאלו אכלת הוינא קטיל לך אלא אי יהודאי יהודאי אי ארמאי ארמאי אמד ר' מונא אלו שמע ר' אבא למיליהון דרבנן דאמרי יעבור ואל יהרג הוי קא אזיל ליה:

דף יט.

[דף ע"ו ע"ב] מסתברא לי אע"ג דפליג רב אחא ורבינא במצמצם כיון דקי"ל השתא דדיינינן דינא דגרמי מצמצם נמי חייב ולפיכך לא כתבה הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו:
[דף פ"ה ע"ב] חומר במקלל מבמכה מסתברא לי כיון דתנא דידן אית ליה מקישין הכאה לקללה אף בהכאה לא עשה בו שלא בעמך כבעמך ומי שאינו עושה מעשה עמך אין חייבין על הכאתו וה"מ בהכאה שאין בה שוה פרוטה ולמלקות דממלקות פטריה רחמנא דומיא דקללה אבל מממון לא פטריה רחמנא הלכך אם הכהו הכאה שיש בה שוה פרוטה אידי ואידי חייב לשלם ולית הלכתא כתנא ברא דהכא דאמר לא מקישין

הכאה לקללה ולא בההיא דבפ' אלו הן הגולין דאמר ישראל גולה ולוקה ע"י עבד ונכרי משום דסתם מתני' עדיפא:

[דף פ"ו ע"ב] איתמר עדי גניבה ועדי מכירה בנפש שהוזמו חזקיה אמר אין נהרגין ור' יוחנן אמר נהרגין וסברי מעיקרא לאוקמא בפלוגתא דר"ע ורבנן ובדין הוא דהוה יכול לאקשויי אי הכי אדמיפלגי בעדים שהוזמו ליפלוג בגנב גופיה ואנא ידענא ממילא כי דין העדים שהוזמו כדין הגנב עצמו אלא דלא קמה הא אוקמתא דדחייה רב פפא בפירוש וניחא ליה למירמא לחזקיה מדידיה אדידיה והיינו דאמרי' מתקיף לה רב פפא כיון דאמר מודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומודה שהוזמו שנהרגים מתוך שיכולים עדים הראשונים לומר להלקותו באנו כדכתיב ביה בהדיא ויסרו אותו והני כולה דבר עבדי ליה דאע"ג דעדים אחרונים צריכי לעדים הראשונים דכמה דליכא ראשונים אחרונים לא עבדי מיתה אפ"ה כיון דראשונים לא צריכי לאחרונים דהא לקי אפומייהו כל עדות של כת וכת מהן הויא לה דבר שלם כדאמרי' בב"ק בפ' מרובה בענין גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם או על פי שנים אחרים דאע"ג דעדי טביחה ומכירה צריכי לעדי גניבה כיון דעדי גניבה לא צריכי לעדי טביחה ומכירה דבר קרינא ביה דמי לא מודה ר"ע בשנים אומרים בפנינו קדש ושנים אומרים בפנינו בעל והיינו טעמא דחזקיה דמודה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שנהרגין אי הכי עדי מכירה בנפש לחזקיה ליקטלו וליקטול גברא אפומייהו מתוך שיכולין עד גנבה לומר להלקותו באנו וכי תימא קא סבר חזקיה דלא לקי והא איתמר עדי גניבה בנפש שהוזמו חזקיה ור' יוחנן חד אמר לוקין וחד אמד אין לוקין ובדין הוא דליפלגי בגנב גופיה אלא להודיעך כחו דר' יוחנן דאמר אין לוקין סד"א אע"ג דאיהו לא לקי אפומייהו מילקי איהו מידי דהוה אמעידנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ובן חלוצה או שהוא חייב גלות דאיהו לא לקי ואינהו לקי משום לאו דלא תענה כדגלי ביה רחמנא שלוקין עליו מדכתיב והצדיקו את הצדיק וכו' שהוא רמז לעדים זוממין שלוקין קמ"ל דכיון דאיהו לא לקי דה"ל לאו דלא תגנוב דהוא אזהרה לגונב נפש לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו אינהו נמי אע"ג דלאו משום לאו דלא תגנוב לקי אלא משום לא תענה ברעך קם ליה לאו דלא תענה לדידהו בהא סהדותא במקום לאו דלא תגנוב דידיה שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו והיינו דאמרי' תסתיים דחזקיה הוא דאמר לוקין ולוקה הגנב מפיהם מדאמר אין נהרגין דאי ד' יוחנן כיון דאמר נהרגין בשיש עדי מכירה עמהם נמצא שאף הגנב נהרג על פיהם כי לא הוזמו ולפיכך הם בעדים ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וכשאין עדי מכירה עמהם אין הגנב לוקה ע"פ ערי הגנבה דה"ל לאו דלא תגנוב לאו

שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שהרי אפשר שיבואו עדי מכירה אחריהם ונהרג ע"פ כולם ואי איהו לא לקי אפומייהו כשלא הוזמו דה"ל לאו דלא תגנוב לדידיה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אינהו היכי לקי בשהוזמו דהא לאו דלא תענה לגבייהו בהא סהדותא במקום לאו דלא תגנוב לדידיה קאי כשם שזה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד כך זה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין והדר רב פפא ואוקמא אוקמתא אחריתי ואפקח מההוא סברא קמא דלא איפלגו חזקיה ור' יוחנן בפלוגתא דר"ע ורבנן אלא ר' יוחנן הוא דאמר כרבנן וחזקיה דאמר אין נהרגין לדברי הכל ובעדי מכירה כ"ע לא פליגי דנהרגין בין לחזקיה אליבא דדברי הכל בין לר' יוחנן אליבא דרבנן אי משום דבר ואפי' חצי דבר אי משום שיכולין עדי גניבה לומר להלקותו באנו והני כולה דבר קא עבדי ליה ובגנב עצמו נמי כ"ע לא פליגי דנהרג דאי לאו דגנב עצמו נהרג לא הוו עדי מכירה נהרגין ומטעם שהם נהרגין נהרג אף הוא אלא כי פליגי חזקיה ור' יוחנן בעדי גניבה הוא דפליגי חזקיה אמר אין נהרגין גניבה לחודה קיימא ומכירה לחודיה קיימא כלומר לא מיבעיא לר"ע שאין עדי גניבה נהרגין דאי נמי הויא גניבה אתחלתא דמכירה הוה ליה חצי דבר ולא הוא נהרג ולא העדים נהרגין ל"ש עדי גניבה ול"ש ערי מכירה אלא אפי' לרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר ונמצא הגנב נהרג בשלא הוזמו סד"א על פיהם ע"פ עדי המכירה הוא נהרג ואף העדים עצמן כשהוזמו יהיו נהרגין קמ"ל גניבה לחודא קיימא ומכירה לחודא קיימא שהרי מכח שתי אזהרות הן באות גניבה מאזהרת לאו דלא תגנוב ומכירה מאזהרת לאו דלא ימכרו ומש"ה הא לחודיה קיימא והא לחודיה קיימא וכשהגנב נהרג בשלא הוזמו לא מפי עדי הגניבה הוא נהרג אלא מפי עדי המכירה אע"פ שאינו מתחייב אלא בשתי כתות דכיון דגניבה לחודא קיימא לא הוה לאו דגניבה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולוקה הגנב על פיהם בשלא הוזמו ומש"ה בשהוזמו לוקין עדי גניבה ואין נהרגין בין שיש עמהן עדי מכירה בין שאינן עמהם שהרי להלקותו באו הלכך עדי המכירה נהרגין מ"מ כשהוזמו אלו ואלו ואפי' לר"ע דכיון דמכירה לחודא קיימא אשתכח דכוליה דבר קא עבדי והגנב נהרג על פיהם בשלא הוזמו ור' יוחנן אמר נהרגין אליבא דרבנן דפליגי עליה דר"ע משום דגנבה נמי אתחלתא דמכירה היא אע"פ שחלוקות באזהרותיהן תרווייהו עבדי מיתה כיון דקי"ל כרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ולא הגנב לוקה בשלא הוזמו ולא העדים לוקין בשהוזמו אלא כולן נהרגין ואינן לוקין אליבא דרבנן אבל לר' יוחנן אליבא דר"ע בין הגנב בין העדים ל"ש עדי גניבה ל"ש עדי מכירה לא לוקין ולא נהרגין דהא אמר דבר ולא חצי דבר וכיון דגנבה אתחלתא דמכירה היא אשתכח דחצי דבר הוא ומודה ר' יוחנן הוא דאיתמר דהא לחזקיה כל עדים

אחרונים בין בנפש בין בבן סורר ומורה נהרגים וכל עדים ראשונים לוקין ואין נהרגין אלא הכי איתמר אע"ג דפליג ר' יוחנן בעדי גנבה בנפש שהם עדים ראשונים מודה ר' יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו שאין נהרגין ולא אמרי' סהדותא קמייתא אתחלתא דסהדותא בתרייתא היא דהא גלי ביה רחמנא ויסרו אותו לומר שהוא לוקה וכשם שהוא לוקה בשלא הוזמו כך הם לוקין כשהוזמו ואין נהרגין שיכולין לומר להלקותו באנו הלכך עדים האחרונים של בן סורר ומורה נהרגין ואפי' לר"ע דכולה דבר קא עבדי:

אמר אביי הכל מודים בבן סורר ומורה וכו' פי' הכל מודים בין לר"ע בין לרבנן בין לחזקיה בין לר' יוחנן ומחלוקת בבן סורר ומורה בעדות אחרונה בקלקולו האחרון שנים אומרים בפנינו גנב ושנים אומרים בפנינו אכל לחזקיה עדי גנבה אין נהרגין אפי' לרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר משום דגנבה לחודא קיימא ואכילה לחודא קיימא שהרי אף הן חלוקות באזהרותיהן אזהרה דגנבה מלא תגנובו ואזהרה דאכילה מלא תאכלו על הדם וכיון דגנבה לחודא קיימא אשתכח דלאו דידיה אינו ניתן לאזהרת מיתה אלא לתשלומין ומשלם על פיהם כשלא הוזמו ואף עדי גנבה כמו כן כשהוזמו משלמין ואין נהרגין ועדי אכילה נהרגין אפי' לר"ע דאכילה לחודא קיימא וכולה דבר קא עבדי והוא נהרג על פיהם בשלא הוזמו לר' יוחנן דאמר גנבה אתחלתא דמכירה היא ה"נ אתחלתא דאכילה היא ולא הוא משלם על פיהם בשלא הוזמו דלא תיהוי כמת ומשלם ולא הן משלמין כשהוזמו אלא כולן נהרגין מאחר דס"ל כרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר אבל ר' יוחנן אליבא דר"ע לא הוא ולא העדים כולן לא משלמין ולא נהרגין דהא חצי דבר הוא והוצרכתי לכל הפי' הזה מפני שראיתי לבעלי הפירושים שפירשוה בענין אחר והעמידו דברי רב פפא כעין המחלוקת הראשונה חזקיה כר"ע ור' יוחנן כרבנן ואין לשון הגמ' מוכיח כן מדאמר גנבה לחודא קיימא מכירה לחודה קיימא ש"מ אפי' לרבנן קאמר ותו לא מידי. ודאמר רב אסי עדי מכירה בנפש שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכול לומר עבדי מכרתי אמר רב יוסף וכו' אמר אביי וכו' אם תשאל ורב יוסף דקארי לה אמאי קארי לה י"ל הוה ס"ל לרב יוסף דבדאתו עדי גנבה ואסהידו מעיקרא עסקי' וה"ק מתוך שאלו לא באו עדי גנבה יכול לומר עבדי מכרתי שנמכר לו בעבד עברי ואין עדי מכירה מחייבין אותו שאין המכירה מוכחת על גנבתו השתא דאתו עדי גנבה נמי אשתכח דעדי מכירה לאו כלו דבר קא עבדי אלא חצי דבר ואין נהרגין כר"ע דאמר דבר ולא חצי דבר ואצ"ל עדי גנבה שאין נהרגין שאין הגנבה מוכחת כלל על המכירה כמו שהמכירה קרובה להוכיח על הגנבה ואתא אביי ופרכיה לרב יוסף מכלל דלרבנן נהרגין והא מתוך קאמר כלומר

מדלא קאמר מתוך שאילו לא באו עדי גנבה יכול לומר עבדי מכרתי וקאמר מתוך שיכול לומר אלמא אפי' לרבנן קאמר ובדליכא עדות של גנבה ואסיקנא אע"ג דאתו מעיקרא וקא מרמזי רמוזי:

דף כ.

סליק פירקא

[דף קיג ע"א] לעולם בטהור וכגון דנפול מחיצות כדרבא וכו' פי' ואלו היה מעשר דעלמא היה נפדה כיון דלא גזור רבנן כי ליתנהו למחיצות עכשיו שהוא של עיר הנדחת והיה בו היתר אכילה מקמי דנפל מחיצות הוה ליה ממון הדיוט ואינו נפדה כדין ממון גבוה אלא נגנז ומעלה היא שעשו בו שאינו נשרף משום בזיון קדשים וא"ת אי הכי לוקמה במעשר שני שנטמא מאחר שנכנס לירושלים ומשום דהוה ביה היתר אכילה קודם שנטמא הוה ליה ממון הדיוט יש להשיב התם כיון דבעלמא בהאי גוונא בר פדיה הוא כר"א ודמיו מותרין ליאכל בירושלים שלל ירושלים הוא ולא שללה והוא נפדה לעולם אבל היכא דנפול מחיצות ואין דמיו מותרין ליאכל בירושלים הוה ליה שללה מאחר שהיה בו היתר אכילה מעיקרא ומש"ה נגנז וא"ת מאחר דמחיצה לקלוט דרבנן אמאי איצטריך לאוקומה בדנפול מחיצות לוקמה אפי' בדלא נפול והיינו טעמא דנגנז משום דמדאורייתא לא קלטוה מחיצות תשובתך כל היכא דלא נפול מחיצות כיון דרמיא עליה עיכובא דרבנן דלא לאפוקיה ומפרקי' דלא גרע מפקדונות של עיר הנדחת שהם בעיר אחרת שהם מותרים בשאין עתידין להקבץ בתוכה אף זה אלו היה כן מותר באכילה ולפי שראיתי לרב ר' אברהם שהחליף גירסא זו הוצרכתי לכתבה:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת סנהדרין